

Tien vogels in de lucht

Het concept-regeerakkoord dat informateur De Koning met de onderhandelaars van CDA en VVD heeft bereikt, houdt op sociaal-economisch en financieel terrein een voortzetting van het beleid van de afgelopen vier jaar in. Niettemin treden er bij de concrete uitwerking van het beleid belangrijke accentverschuivingen op, waardoor het beleid er op een aantal punten toch wat anders kan gaan uitzien dan in de afgelopen vier jaar het geval was. Hieronder vat ik het belangrijkste nieuws in tien punten samen.

1. De bestrijding van de werkloosheid wordt krachtiger aangepakt. Het opvallendste nieuwe idee is het jeugdwerk-garantieplan, dat alle jeugdige werklozen tot en met twintig jaar een arbeids- of leerplaats garandeert. Wie die kans niet benut en werkloosheid preferereert, verliest het recht op een uitkering. In Zweden zijn met een soortgelijk beleid goede ervaringen opgedaan¹⁾. Samen met de creatie van extra deeltijdbanen, loonkostensubsidies voor langdurig werklozen, bijscholingscursussen voor oudere werklozen en bestrijding van zwart werken moet dit de werkloosheid in 1990 tot onder de 500.000 terugbrengen. Dat is 135.000 minder dan het Centraal Planbureau (CPB) in zijn middellange-termijnraming voorziet. In bijlage III bij het concept-regeerakkoord heeft het CPB ook de effecten van de werkgelegenheidsplannen nagerekend. Op basis van veronderstellingen die „voor rekening van de informateur” zijn, komt het CPB inderdaad op 500.000 uit. De begeleidende tekst verhuult echter niet dat het Planbureau er niet veel vertrouwen in heeft dat de daling van de werkloosheid tot onder de 500.000 werkelijk wordt gerealiseerd.

2. Het financieringstekort wordt tot 5¼% van het nationale inkomen teruggebracht. Ten opzichte van de meerjarenramingen worden de uitgaven met f. 14 mrd. verlaagd en de inkomsten met f. 4,55 mrd. verhoogd. Het is de vraag of dit voldoende is om het gestelde doel te bereiken. Als de conjunctuur een beetje tegenzit of als de olieprijs op het niveau blijft waarop hij nu zit, zullen al spoedig extra ombuigingen noodzakelijk blijken. Er is geen reserve ingebouwd voor begrotingsoverschrijdingen die het bezuinigingsbeleid doorkruisen. In de afgelopen vier jaar bedroegen deze overschrijdingen f. 13 mrd. Om dit verschijnsel uit te bannen wordt de budgettaire discipline verscherpt. Elke overschrijding moet worden gecompenseerd door een extra ombuiging, in beginsel in hetzelfde jaar en in dezelfde sector. Tegenvallende inkomsten moeten leiden tot extra ombuigingen of lastenverhogingen. De collectieve-lastendruk mag echter onder geen beding stijgen. Volgens de CPB-berekeningen daalt zij evenmin. CDA en VVD maken op dit punt een zwakke start met de verhoging van de BTW en de voorgenomen verhoging van de benzineaccijns. Hoewel het verlagen van het financieringstekort met 2%-punt en het stabiliseren van de collectieve-lastendruk geen al te ambitieuze doelstellingen lijken, zal het het volgende kabinet nog heel wat moeite kosten om beide te verwezenlijken.

3. Op het terrein van de sociale zekerheid keert de rust weer. Als de stelselherziening in het parlement is afgerond, is het welletjes geweest. Dan zullen er voorlopig geen verbeteringen of verslechtingen in de sociale zekerheid meer worden aangebracht. Gelukkig is de ellende dan achter de rug. Of toch niet? In het ombuigingspakket wordt nog f. 1,8 mrd. op het terrein van de sociale zekerheid ingeboekt. Het is niet duidelijk waar dit bedrag op slaat. Wordt de beloofde rust toch nog even uitgesteld?

4. Het bedrijfsleven wordt ontzien. Versterking van de marktsector en bevordering van het rendementsherstel verdwijnen als expliciete doelstelling uit het regeerakkoord, maar het stelsel van premies en subsidies, dat jaarlijks meer dan f. 12 mrd. aan het bedrijfsleven doet toevloeien, blijft nagenoeg intact. Alleen de vermogens- en voorraadaf-trek wordt geschrapt, maar nu de inflatie vrijwel is verdwenen is ook het belangrijkste argument voor deze aftrek vervallen.

5. Bij het rijk zelf gaat nu ook het mes er in. CDA en VVD hebben zich de kritiek dat de rijksoverheid zich zelf bij be-

zuinigingsoperaties pleegt te ontzien, blijkbaar aangetrokken. De rijksoverheid moet de komende vier jaar met 20.000 arbeidsjaren afslanken. Daarnaast wordt aan de verschillende departementen gemiddeld 2% 'bureaucratiekorting' opgelegd. Deregulering en privatisering worden „krachtig voortgezet”. Het project reorganisatie rijksdienst is afgelopen, maar over wat er nu verder moet gebeuren om de efficiency binnen het overheidsapparaat te vergroten, wordt niets meer vernomen. Te moeilijk blijkbaar.

6. De verhouding tussen de rijksoverheid en de lagere overheden wordt verbeterd. Er zal een bestuursakkoord worden afgesloten, dat de wederzijdse verplichtingen duidelijker vastlegt. Dat is hard nodig. De lagere overheden, die een belangrijk deel van het overheidsbeleid uitvoeren, moeten weten waar zij aan toe zijn, met name ook financieel gezien. In de voorbije kabinetsperiode werden zij door het rijk regelmatig voor onaangename verrassingen geplaatst.

7. Sociale partners krijgen meer te vertellen. Zij krijgen – ook financieel – een grotere verantwoordelijkheid op beleidsterreinen die hen rechtstreeks aangaan, zoals het werkgelegenheids- en sociale-zekerheidsbeleid. Dit past binnen het z.g. transactiemodel van de arbeidsverhoudingen, waarin werkgevers, werknemers en de overheid elk vanuit hun eigen verantwoordelijkheid en belang met elkaar sluitende afspraken proberen te maken. Ook de arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren zullen meer via onderhandelingen met de centrales van overheidspersoneel worden vastgesteld. Het trendbeleid wordt verlaten; in plaats daarvan wordt jaarlijks de ruimte vastgesteld waarbinnen kan worden onderhandeld over verbetering van de arbeidsvoorwaarden, arbeidstijdverkorting, herbezetting e.d. Bij een volwaardige onderhandelingspositie past stakingsrecht voor ambtenaren. Daarover wordt echter niet gerept. Gezien de bezuinigingen op de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector, de zeer beperkte budgettaire ruimte bij de overheid en de salarisachterstand ten opzichte van het bedrijfsleven lijken arbeidsconflicten in de collectieve sector in de komende jaren bijna onvermijdelijk.

8. De koopkracht zal gemiddeld over de 4-jarige kabinetsperiode op peil blijven, zowel voor werkenden als uitkeringsgerechtigden. Dit is een nieuwe doelstelling in het concept-regeerakkoord, die weerspiegelt dat het beter gaat met de economie. In het vorige regeerakkoord kreeg de modale werknemer nog een koopkrachtdaling van 4% voorgeschoteld. Een gematigde (maar wel gedifferentieerde) loonontwikkeling blijft overigens een van de hoekstenen van het te voeren beleid. Het kabinet heeft daar echter geen grip op. De loonvorming wordt uitdrukkelijk aan de verantwoordelijkheid van de sociale partners overgelaten.

9. De overheidsinvesteringen in infrastructuur krijgen extra accent, maar geen cent extra. Men hoopt dat er voor investeringsprojecten nieuwe vormen van samenwerking tussen overheden en bedrijfsleven ontstaan, waarbij het laatste een deel van de financiering voor zijn rekening neemt.

10. Misbruik en fraude worden krachtiger bestreden. Dat zegt elk kabinet bij zijn aantreden, maar meestal komt er niets van terecht. Nieuw is dat er nu taakstellende bedragen zijn vastgesteld: bestrijding van belasting- en sociale-verzekeringsfraude moeten elk een miljard opleveren. Lukt dit niet, dan moet er elders meer worden omgebogen. Mogelijk zet dit wat meer druk achter het fraudebeleid.

Tien vogels in de lucht. We waren beter af als we de internationale conjunctuur in de hand hadden.

L. van der Geest

1) Zie J.A. van den Bandt-Stel, Jeugdwerkloosheid in Zweden, ESB, 4 juni 1986.